

**Riigikohtu arvamus¹ kohtute seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste
muutmise seaduse
(kohtukorralduse muudatused) eelnõule**

1. Kohtuhalduse muudatused ja nende rakendamine

Üldiselt

Kuigi põhimõtteliselt toetame kohtuhalduse muutmist, ei ole eelnõus esitatud haldusmodelit puudutavad sätted rakendamiseks valmis. Pakutud haldusmodel on toores ja arusaamatu pädevusjaotusega mitme eri institutsiooni vahel. See ei taga tegelikku otsustusõigust kohtusüsteemis oluliste küsimuste üle, ei taga kohtutele reaalselt eelarvelist sõltumatust ja piisavat finantseeritust ning selle rakendamine praktikas on läbi mõtlemata ega ole suure tõenäosusega eelnõus pakutud tempos võimalik.

Arvestades praeguse Riigikogu koosseisu sisulist efektiivset tööaega vaid kuni jaanipäevani, ei ole reaalne, et eelnõu saaks oluliselt parem ja selgem, et sellega seotud probleemid saaksid korralikult lahendatud. Vaidlused kohtuhalduse üle võivad saada takistuseks kogu eelnõu seaduseks saamisel. Seetõttu pooldame kohtuhalduse muutmise sätete eraldamist eelnõust ja edasiminekut nende muudatustega, mis võiks kohtusüsteemi, selle korraldust ja juhtimist reaalselt tõhustada. Kohtuhalduse muutmise võiks kas edasi lükata uue Riigikogu koosseisu selgumiseni või vähemalt liikuda sellega edasi eraldi eelnõuga, vähendades riski, et selle teema pidurdumine saaks takistuseks ka muude vajalike muudatuste realiseerimisel. Kohtuhalduse kiirustatud muutmise tagajärjed võivad olla kurvad.

Kes kohtuid eelnõu järgi haldaks ja milline oleks pädevusjaotus?

KS § 39 muudatuste järgi korraldaks I ja II astme kohtuid kohtute nõukogu (KN), samas täidaks haldusülesandeid ka kohtud ja nende esimehed ise nagu ka Justiits- ja Digiministeerium (JDM). Eelnõust nähtub, et tegelikult tegelevad haldusülesannetega ka kohtuhaldusteenistus (KHT) ning eelarve osas Riigikogu. Kõigi nende rollid kipuvad jääma laialivalguvaks ja ebaselgeks.

Eelnõust nähtub, et tegelikult täitevvõim olulisi haldusega seonduvaid ülesandeid siiski kohtutele üle ei anna. Nii ei anta üle nt väga olulist kohtute infosüsteemi (KIS) arenduse korraldust ja tellijafunktsioone, JDM jääb osalema kohtute eelarve kujundamises ja eelarveprotsessis (vt KS § 43¹). Milliseks JDM-i roll kohtuhalduses tervikuna kujunema peaks, jääb ebaselgeks.

---

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.

Ebaselgeks jääb ka kohtusüsteemi poolt halduse eest vastutamine. Eelnõu järgi on see pandud KN-i korraldada, jättes märkimisväärselt segaseks KHT ja selle direktori rolli haldamisel, seda koostöös KN ja kohtu esimeestega. Arvestades seniseid kogemusi saab selline ebaselgus ebapädevat juhitamatust, korraldamatust ja vastutamatust kohtusüsteemis vaid süvendada. Eelnõu järgi võiks eeldada, et KN korraldab jooksvat kohtuhaldust, millele viitab mh kavandatava KS § 41¹ p-i 5 järgne kohustus korraldada kohtuasutuste eelarvevahendite kasutamist ja arvestuse pidamist. KS § 40¹ lg 9 alusel KN-i kohtunikest liikmete töökoormuse vähendamine viitab arusaamale, nagu peaks KN senisest KHN-st erinevalt tihedasti koos käima ja tegelema operatiivjuhtimisega. See ei oleks aga reaalselt võimalik KN-i esimehest Riigikohtu esimehele, kes peab juhtima ja korraldama Riigikohtu tegevust, esindama Riigikohut olulises mahus rahvusvahelistes institutsioonides ning mõistma õigust põhiseaduslikkuse järelevalve asjades, mh viimasel ajal arvukates ja eriti kiireloomulistes valimisasjades. Samamoodi ei ole reaalne, et KN-i tegevuses saaks operatiivjuhtimise tasandil osaleda KN-i liikmetena pakutud Riigikogu liige, justiitsminister, JDM-i kantsler, õiguskantsler ega Eesti Advokatuuri esindaja, kelle töökoormust pole kavas vähendada. Kui neid esindaks tegelikult muud inimesed, muutuks nende institutsioonide KN-i koosseisu kaasamine sisuliselt mõttetuks, kuna nad kas ei saaks töös osaleda või tehtaks seda tegelikult ametnike kaudu. Nii ei ole reaalne, et KN saaks osaleda operatiivjuhtimises, vaid seda peaks tegema KHT ja selle direktor. KHT pädevust ja struktuuri eelnõus aga praktiliselt ei ole, see oleks KN-i määrata (KS § 41¹ lg 9). Nii kujuneks harali juhtimine, kus ühelt poolt tegeleks juhtimisega kaheksa I ja II astme kohtu esimeest, 11 KN-i liiget ning nende kõrval paralleelselt ka KHT ja JDM. Selliselt ei ole võimalik kohtusüsteemi tõhusalt juhtida ning vastutus on täielikult hajutatud.

Ainus võimalus tõhusamaks juhtimiseks oleks võrdlemisi suure pädevusega ja juhtimisvõimetega KHT ja selle direktor, kellel oleks seaduse järgi oluline õigus nii ressursikasutuse kui ka kohtukorralduse küsimustes, kellele peaks sisuliselt alluma ka kohtu esimehed ning kelle tegevust kontrolliks KN kui KHT kõrgem organ. Eelnõus on aga juhtimisloogika hoopis tagurpidi, st justkui kõik juhivad, ent tegelikult ei tee seda ega ka vastuta keegi.

KN-i koosseis

KHN on hääletanud tulevase KN-i liikmelisuse üle. Arusaamatu on, miks eelnõus sellega arvestatud ei ole. Jääb mõistmatuks miks on KN-i liikmelisuses tehtud selline drastiline muudatus ning suurendatud täitevvõimu otsest osalust nõukoja töös. JDM-i kantsleri lisamine valdkonna eest vastutava ministri kõrvale ei tundu olevat kooskõlas eelnõu eesmärgiga anda kohtute haldamine kohtusüsteemile. Isegi kui sellise muutusega leppida, on kasutatud segast sõnastust, nimetades ühelt poolt konkreetse ministeeriumi kantsler, aga teiselt poolt üldiselt valdkonna eest vastutav minister. Eelduslikult oleksid need ju samast ministeeriumist.

Seletuskirjas on küll viidatud Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu (Consultative Council of European Judges, CCJE) arvamustele, aga ei ole selgitatud, miks on selle soovitudest hälbitud. Eelkõige seadusandliku ja täidesaavavõimu esindajate kaasamise osas. Lisaks soovitusel, et enamik liikmeid peaksid olema valitud kohtunikud (arvamus nr 10, p 18; arvamus nr 24, p 30).

Praeguse 11 liikme puhul ei täidaks kohtute nõukogu seda soovitusi, sest neist vaid viis on valitud kohtunikud. Samuti ei põhjendata seletuskirjas, miks kaldutakse kõrvale Euroopa kohtunõukogude võrgustiku (European Network of Councils for the Judiciary, ENCJ) standardist VI kohtuväliste liikmete kohta. Selle punkt 3.3 näeb samuti ette, et poliitiliste seostega liikmeid tuleks vältida ning selle punkt 3.4 konkreetselt sätestab valdkonna eest vastutava ministri välistamise.

Riigikogu liikme asemel võiks olla „Riigikogu nimetatud liige“, st see ei pea tingimata olema Riigikogu liige ega ka asenduma Riigikogu koosseisu vahetudes.

Kaaluda võiks KN-i asendusliikmete vajalikkust, kuna praegu on nii nende pädevus, olemasolu kui ka asendamine korduvalt tekitanud küsimusi, seda enam edaspidi. Kui keegi liikmetest välja langeb, saab KN tegutseda edasi kuni uue liikme valimiseni.

KHT seisund ja juhtimine

KHT seisund on võrreldes eelnõu varasema versiooniga läinud veel segasemaks. Kui varem oli tegu selgelt riigiasutusega, siis nüüd on eelnõus (KS § 41² lg 1) seda defineeritud kui „kohtuid teenindav õigusemõistmise volitusteta Tartu Ringkonnakohtu struktuuriüksus, mis täidab käesolevas seaduses sätestatud ning kohtute nõukogu antud ülesandeid“. Nähtuvalt eelnõus olevast riigieelarve seaduse muutmise regulatsioonist on KHT kohtuasutuse kui põhiseadusliku institutsiooni hallatav asutus. Sellega on kooskõlas ka eelnõu § 41² lg 1 määratlus, et KHT *teenindab* kohtuid. Selline asutus (struktuuriüksus) ei saa olla samaaegselt kohtuid *korraldavad*. Kohati on aga eelnõus ja veelgi ulatuslikumalt seletuskirjas püütud KHT-le omistada kohtuid korraldavat pädevust. Kui KHT peab kohtuid haldama, peab ta haldama ka Tartu RKK. Sisuliselt on tegu arusaamatu tegevusvormiga, mille staatus ja suhe Tartu RKK-ga (mh kes kellele allub siis) jääb eelnõust täiesti ebaselgeks. Arvestades, et sisuliselt pole KHT-l eelnõu järgi ei pädevust ega võimu, selge pole selle struktuur ning tagatud pole eelarve, siis ei saa sellise ebaselguse tasandil eksperimenteerimist pidada õigustatuks.

Eksitav ja paljasõnaline on ka väide seletuskirja lk-l 2, et KHT *alla koondatakse senised ministeeriumi kohtuhaldusülesanded*. Kohtuhaldusülesanne on kohtuid korraldavad ülesanne, kohtud peavad seda *kõrvalekaldumatult täitma*. KN tehniline teenindamine (KS § 40 lg 3, ainus näide seletuskirjas, milline ülesanne ministeeriumilt KHT-le antakse) ei ole kohtuhaldusülesanne. Nähtuvalt ka eelnõust ei anta KHT-le üle kohtudirektorite ülesandeid selliselt, millisena need on kehtivas KS-s. Eelarvega seotud pädevuse vaates ei ole kohtuhaldusülesanne mitte riigieelarvest vahendite saamiseks eelarvetaotluse ettevalmistamine, vaid õigus kehtestada eelarve, mis on täitmiseks. Samuti ei ole asjakohane KHT võrdlus Põhjamaade kohtuhaldusasutustega: erinevalt KHT-st viimased *korraldavad* kohtuid ning osutavad toetavaid teenuseid, mis on KHT ainus pädevus, üksnes väga vähesel määral. Esimese ja teise astme kohtute hallatavat asutust, nagu selle üldpädevust määratleb edaspidi seadus, ei saa KN oma otsusega muuta kohtuhaldusülesandeid täitvaks asutuseks (eelnõu säte § 41 lg 2 ei ole kooskõlas eelnõu § 8 p-dega 1 ja 2). Muuta tuleks kas KHT üldpädevust seaduses – ei piisa sellise pädevuse kirjeldamist seletuskirjas – või loobuda

eelnõus kavandatud sättest § 41 lg 2. Samuti ei ole kooskõlas KHT üldpädevusega eelnõu säte KS § 12 lg 3 p 1¹.

Ka põhiseaduslikule institutsioonile ja selle hallatavale asutusele (või ka põhiseadusliku institutsiooni *struktuuriüksusele*) laieneb avaliku teenistuse regulatsioon. Tulenevalt KHT üldpädevusest ei ole tegemist ATS mõistes avaliku võimu teostamisega. Seega ei pea (ei saa) KHT teenistujad olema (olla) ametnikud, mistõttu tuleks vastavalt korrigeerida eelnõus kavandatud KS sätet § 41² lg 6 p 1.

Eelarvegarantiid ja eelarvemenetlus

Ühelt poolt on positiivne kohtute käsitlemine põhiseadusliku institutsioonina eelarve menetluses. Teisalt jääb seejuures aga kogu eelarveprotsess märkimisväärselt ebaselgeks, mh JDM-i roll selles. Kui tahta mingitki ühtset eelarve juhtimist ja vastutust, peaks siin jäme ots olema koostamisel ja raha jagamisel KHT-l, mitte kohtu esimeestel ning on küsimus, kas kohtud üldse vajavad tehnilises mõttes eraldi eelarveid. KN peaks tegema kesksed otsused eelarve kinnitamise kohta. Eelarveläbirääkimisteks ei pea fikseerima Riigikohtu esimehe kohustuslikku KN esindamist (mh vältimaks võimalikku huvide konflikti Riigikohtu esindamisel eelarveprotsessis), KN võiks ise esindaja nimetada, sisuliselt võiks see olla KHT direktor.

Suurimad kõhklused seonduvad aga selles, kas kohtusüsteem haldusmudeli muutmise järel ka tõhusalt rahastatud saab olema. See ongi selle eelnõu kõige tõsisem probleem – tegelikult garantiisid ei ole. Kui senini on JDM vajadusel tasandanud süsteemi haldaja ja vastutajana kohtu eelarvet oma suurema eelarve puhvri kaudu ja jooksvad rahamured enamasti saanud lahendatud, siis eelnõu järgi kohtutele mingit reservraha ei tagata. Tagatud ei ole ka KIS arendusraha ehk kohtupoolse tellijaks olemise rahaga tagamist edasiste arenduste ja süsteemi korralduse osas, mille tähtsust ei maksa alahinnata. Eelnõu ei taga, et vähemasti täitmata kohtunikukohtade raha saaks kohtusüsteem ise kasutada. Garantiiks oleks kohtunikukohtade (miinimum)arv seaduses ja selle püsiv rahastamine, vaatamata sellele, kas kohtunikukohad on täidetud. Eelnõu näeb aga ette vaid kohtunike maksimumarvu, mis eelarveliselt on pigem piduriks.

Eelnõus kavandatud KS § 43¹, mille kohaselt I ja II astme kohtud koostavad KN-i kinnitatud liigenduse alusel omad eelarved, ei ole kooskõlas § 12 lg 3 p-ga 2, millest nähtuvalt peaks kohtutele eelarve koostama KHT direktor ja kohtute esimeste pädevuses on üksnes eelnõu kooskõlastamine. Eelnõu säte § 41¹ lg 1 p 4 teise osaga, mille kohaselt KN liigendab riigieelarves kohtute grupi eelarve kohtute ja kohtuhaldusteenistuse vahel (administratiivne liigendus) ei ole kooskõlas eelnõu § 43¹ p 5 regulatsiooniga, mille kohaselt KN peab liigendama vahendid ka majandusliku sisu järgi. Iseenesest on tegemist dubleerivate sätetega, ilmselt KN-i ülesannete loetelus piisaks vaid pädevuse äratoomisest, aga detailsem regulatsioon tuua üksnes §-s 43¹.

Uue haldusmodeli rakendamine

Põhimõtteliselt ebaselge on ka uue kohtuhaldusmodeli rakendamine. Sisuline kava eelnõus on lünklik ja puudulik, eriti veel eelnõus ette nähtud ajaline surve muudatusteks juba aasta keskel. Tagatud ei ole KHT tööle hakkamine, sinna inimeste ja eelarve saamine nagu ka see, kus see asutus füüsiliselt paiknema hakkaks ja mis on selle esmane pädevus. Samas peaks need asjad olema selged, enne kui valida uus KN ja oodata, et uus süsteem ilma rahata n-ö iseenesest tööle hakkab. Minimaalselt tuleks ministril seaduse jõustumisel nimetada ise kohe KHT esimene juht, kes saaks uut haldusmodelit vedama jõuliselt, et selle rakendamiseks mingigi lootus oleks.

2. KS § 2¹ ehk „asi lahendatakse 9 kuuga“

Deklaratiivseks jääb ja tegelikule elule ei vasta pakutud KS § 2¹ kohtute menetlusaja kohta. Püüdlemine 9-kuuse menetlusaja poole on tervitatav, aga seda eesmärki ei ole võimalik saavutada käsu korras vajalike ressurssideta. Kohtute tänane rahastus ei vasta eelduslikult kohustuste mahule ja tööhulgale, eriti apellatsioonistmes. Kääre töö hulga ja rahastuse vahel pole võimalik vähendada muul viisil kui rahastust suurendades või kohtute ülesandeid vähendades. Rahastust oleks võimalik suurendada lõivude või maksude arvelt. Ülesandeid on võimalik vähendada menetlust lihtsustades või (edasi)kaebeõigust piirates.

Kui seadusest tulenev 9-kuuline menetlusaeg peaks saama kohtunikule suuniseks, millist asja lahendada eelisjärjekorras, on oht, et leiame end olukorras, kus „kõik asjad tuleb lahendada eelisjärjekorras.“ Seda seetõttu, et uusi asju tuleb rohkem peale, kui on võimalik tänaste ressurssidega lahendada mõistliku aja jooksul ning seega paratamatult osad asjad viibivad. Niivõrd-kuivõrd sätte eesmärk on anda menetlusosalistele informatiivne orientiir, siis palju täpsem ja informatiivsem oleks vaadata vastava kohtu menetlusstatistikat ja keskmist menetlusaega (need andmed on avalikud). See on alati kõige uuem ja täpsem teave selle kohta, kui kaua tegelikult asja menetlemine võtab. Eelpool toodud põhjustel ei saa me seda sätet põhimõtteliselt toetada.

Tähtaja järgimata jätmise tagajärjed jäävad samuti lahtiseks. Lisaks on säte puudulikult sõnastatud. Selle 9-kuulisest tähtajast tuleks arvata välja ka järgmised ajaperioodid: puuduste kõrvaldamiseks kuluv aeg; määruskaebustele kuluv aeg; ekspertiisile kuluv aeg; menetlusosaliste taotlused pikendusteks ja edasilükkamisteks. Ühegi nende asjaolu ilmnemine ei tähenda, et tingimata on tegemist „keerulise“ kohtuasjaga, mis põhjendaks praeguse sõnastuse puhul kõrvalekaldumist 9-kuulisest tähtajast. Säte peaks seega sisaldama kõiki kohtust sõltumatuid asjaolusid, mis võivad viia selleni, et ka ideaalses maailmas pole võimalik asja lahendada 9 kuuga.

3. Kohtunike koguarvu ja kohtumajade asukoha seaduse tasandil kindlaks määramine

Nagu märgitud, ei poolda me kohtunike arvu fikseerimist seaduses vähemasti mitte „KUNI“ põhimõttel (KS § 11 lg 1, § 19 lg 1, § 23 lg 1). Küll võiks fikseerida kohtunike (miinimum)arvu, mis tagaks vastavas osas ka finantseerimise koos võimalusega kasutada seda raha nt kohtunike

ajutisel eemalolekul kohtuametnike motiveerimiseks. Lisaks võib see praegu pakutud piirmäär lõhki minna asendamiste ja naasmiste korral.

Kohtunike koguarvu ülempiiri fikseerimine tänasele tasandile konstitutsioonilise seadusega võib samuti tekitada olukorra, kus pole võimalik kiirelt ja paindlikult reageerida olukordadele, kus on vaja rohkem kohtunikke. Seda enam kui soov üldjuhul kõik menetlused hoida 9 kuu pikkused, sest tänane jääk näiteks Tallinna Ringkonnakohtus on veninud 2-aastaseks. Selle jäägi vähendamine ning tulevikus menetlusaja lühendamine paratamatult vajab täiendavat tööjõudu. Ei ole mõistlik panna seadusesse paika numbrit, mis ei jäta mitte mingit kasvuruumi võrreldes tänasega. Isegi seletuskiri (lk 7–8) mainib, et kohtunike koguarvu sätestavat määrust on tulnud aja jooksul väga palju muuta. Seadusega läheb paratamatult samamoodi, kui sinna ei arvestata sisse puhvrit. Samuti pole veenev seletuskirjas esitatud põhjendus, et seaduse tasandil kohtunike koguarvu sätestamine annab mingit kindlustunnet või stabiilsust, et see arv ei allu enam haldusotsustele. Esiteks, eelduslikult oleks seoses KN loomisega see haldusotsus kohtusüsteemi enda teha. Seega ei peaks kohtusüsteem kartma mingit ebakindlust, eelduslikult kohtusüsteem endale kahjulikke otsuseid ei tee.

Eelnõuga ettenähtud valikuline regulatsioon kohtunike üldarvu suurendamiseks seoses kohtu esimehe valimisega teisest kohtust on põhjendamatu, ebavõrdsust tekitav ja mittevajalik. Eelnõuga nähakse ette, et maakohtu esimeheks teise maakohtu (uus säte § 12 lg 1¹) ja halduskohtu esimeheks teise halduskohtu (uus säte § 20 lg 1¹) kohtuniku nimetamisel võib maakohtunike või halduskohtunike üldarv olla suurem seadusega ettenähtud ülempiirist. Selline säte aga puudub ringkonnakohtute jaoks. Kohtutel on alati olnud esimees, samuti ei muutu kohtute arv. Esimehe väiksem töökoormus kohtunikuna on juba arvesse võetud kohtunike üldarvu määramisel, senine määruse tasemel regulatsioon tuuakse üle seadusesse. Kohtuesimehe valik „teisest kohtust“ mõjutab üksnes kohtute omavahelist töökoormust – ühes kohtunike ressursid suureneb (koormus väheneb), teises väheneb (koormus suureneb). Et selline ühes kohtus koormuse vähenemine on sama suur kui teises suurenemine, ei olegi sel kõikide samaliigiliste kohtute kohtunike üldarvule mõju. Sellist võimalikku johtute vahelise koormuse muutust lahendab KN, tuginedes eelnõu sätetele § 11 lg 2, § 19 lg 2, § 22 lg 2. Seega puudub vajadus sätete § 12 lg 1¹ ja § 20 lg 1¹ järele. Samadel põhjustel on mittevajalik eelnõu säte § 12 lg 13. Ka see, kuhu otsustab teisest kohtust valitud maakohtu esimees pärast kohtunikuna tööle jääda, mõjutab see vaid maakohtute vahelist ressursijaotuse õiglust. Ainus olukord, mis võiks kohtu esimehe tagasipöördumisega mõjutada kohtunike üldarvu, on selline, kus ringkonnakohtunikuks pöördub tagasi esimese astme kohtu esimeheks olnud ringkonnakohtu kohtunik (eelnõus kavandatud säte § 12 lg 3 peaks kehtima üksnes ringkonnakohtute kohtunike üldarvule).

Sarnaselt eelnevaga ei ole veenev seletuskirja põhjendus stabiilsusest ja garantiist kohtumajade seaduse tasandil kindlaks määramisel (KS § 9 lg 2¹, § 18 lg 2¹). Kui seda ei tehtaks seaduse tasandil, siis jääks see eelduslikult KN-i ehk kohtusüsteemi enda otsustada. Pole põhjust arvata, et kohtunikud hakkaks endale kahjulikke otsuseid tegema. Seaduse tasandil linna täpsusega kindlaks

määratud kohtumajade puhul ei ole linna sees täpse aadressi üle otsustamine eriti suur isevalitsemine, mis peaks olema eelnõu eesmärk.

Kohtunike piirarvu kehtestamisel tuleks teha ka KS § 99 lg 1 p 5 ja § 86 lg 1 muudatus, mis välistaks kohtuniku ametist vabastamise kohtunike arvu vähendamise tõttu. Muidu võiks tekkida vastuolu PS § 147 lg 1 ls 1 järgse kohtuniku eluaegsuse reeglga.

4. Kohtu eestseisus

Riigikohtus on kohtunike seas erimeelsused puutuvalt eestseisuse loomisesse. Osa kolleege vastustab eestseisuse vajalikkus väiksemates kohtutes.

Osa kohtunikke (halduskolleegium) leiab, et kuigi praeguse versiooni järgi on kohtu esimehe roll eestseisuse koosseisu mõjutamisel vähenenud, siis on see jätkuvalt liiga hierarhiline selleks, et see võiks asendada üldkogu. Praegusel kujul on välistel tegutsejatel, st KN-il, põhjendamatult suur roll eestseisuse moodustamisel. Selleks, et kohus saaks olla autonoomne, peaks ta olema tegelikult ise end valitsev, mitte n-ö keskvoimust sõltuv. Samuti on jätkuvalt esimehel määrav roll eestseisuse koosseisu mõjutamisel, sest saab teha ettepanekuid nõukogule esitatavate kandidaatide osas (KS § 36¹ lg 2). Kohtu esimees peab saama ainuisikuliselt juhtida kohtuasutust igapäevastes üksikküsimustes. Kohtuasutust puudutavate olulisemad ja üldisemad otsused, mis märkimisväärselt mõjutavad kohtuniku sõltumatust (tööjaotusplaan, spetsialiseerumine, kolleegiumidesse määramine), peab tegema kohtuasutuse sisedemokraatial põhinev organ. Selleks võiks olla eestseisus, kui kõik selle valitavad liikmed on valinud kohtu üldkogu.

Niivõrd-kuivõrd on eelnõu eesmärk anda kohtu esimehele teatav roll eestseisuse koosseisu kujundamisel, siis praeguste ametiaegade juures (esimees 7 aastat ja valitud liikmed 4 aastat) paratamatult tekib olukord, kus mõni tulevane esimees peab leppima „vanast ajast jäänud“ liikmetega.

5. Tööjaotusplaan, asjade üleriigiline jagamine ja sundspetsialiseerimine

Selge üleriigilise kohtualluvuse asemel on eelnõus loodud kentsakas asjade kohtunikele suunamise mudel. Tõenäoliselt põhineb see põhiseaduse väärtõlgendusel. Isegi kui sellise lähenemisega leppida, siis jääb praegusel kujul KS 45⁵ alt välja kinnipeetavatele tervishoiuteenusega seotud kaebused (sel puhul pole tegemist vangla haldusakti ega toiminguga).

KS § 45⁴ ja 45⁵ valguses võiks KN-le anda üldise õiguse näha mingites kohtuasjades sarnastel põhimõtetel ette üleriigiline jagamine, st kui mingit tüüpi kohtuasjad just mingit kohut ummistavad.

KS § 37 lg 4 valguses võiks mõelda, kas kohtu tööjaotusplaani võiks olla ka pikemaks ajaks kui üks aasta kohtu eestseisuse otsusel nt. Ebaratsionaalne on pidevalt plaani muutmise menetlusi korraldada. Küll võiks plaani muutmine paindlikum olla.

Küsitav on KS 37 lg 4¹ sundspetsialiseerumise loeteluga. Pigem võiks kõik need valdkonnad välja jätta ja vajadusel delegeerida KN-le spetsialiseerumise ettenägemine.

6. Muud märkused

Arusaamatu on, miks eestseisus saab kehtestada vaid ajutised menetlusgrupid ja mida see üldse tähendab (KS § 36² lg 1 p 3)

Kentsakas on regulatsioon, mille järgi saab kohtuniku üle viia teise osakonda eestseisus, kuid valdkonna vahetamise (mis palju põhimõttelisem otsus) saab otsustada kohtu esimees (KS § 9¹ lg 4).

Kohtu registriosakonna ja kinnistusosakonna võiks ühendada (KS § 15 lg 4, § 16 lg 4). Mõlemas töötavad sarnase pädevusega kohtunikuabid, keda saaks paindlikult vajadusel ka valdkonnaüleselt rakendada.

KS § 42 valguses jääb ebaselgeks, miks on vaja eraldi kohtu kodukorda ja kohtu kantselei kodukorda. Ainuüksi halduse muutmine seda ei põhjenda ning alati jääks ka vaidlusi, kas kuskil on lubamatuid õigusnorme sees.

KS § 46 lg 1 valguses on küsimus, kas on vaja kohtutelt seadusjärgselt küsida aruandeid õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta. Praeguses praktikas on see pigem taandunud, KN-le võiks jääda õigus neid nõuda.

Väär on seletuskirja väide, et eelnõu ei suurenda halduskoormust. Ettenähtud lisaülesanded, nt tagasiside andmine suurendab halduskoormust ilmselgelt. Kohtunikud saavad kõrgemate astmete kohtutelt niikuinii pidevalt tagasisidet, täiendava bürokraatliku mehhanismi kasutegur on kaheldav. Eriti arvestades, et ka seletuskiri (lk 17) nendib, et aastal 2011 kokkulepitud metoodika tagasiside andmiseks ei ole leidnud kasutust. Samuti tunduvad jätkuvalt ebasiirad seletuskirja väited, et tagasiside vestluse näol pole tegemist distsiplinaarmenetluse sarnase protsessiga (vt nt seletuskiri lk 63, kus öeldakse, et „Äärmuslikel juhtudel võib see vältida distsiplinaarmenetluse algatamise“).

Kordame ka kohtunike koolitusnõukogu ettepanekut teha kohtute seaduses järgmised muudatused:

- paragrahvist § 38 lg 3 p-st 7 kustutatakse „ja asendusliikmed“;
- paragrahvi 44 lg 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

”(1) Kohtunike koolituse eest vastutab koolitusnõukogu. Koolitusnõukogu liikme volituste pikkus on kolm aastat. Koolitusnõukokku kuuluvad kolm esimese astme, kolm teise astme ja kolm Riigikohtu kohtunikku ning prokuratuuri, Eesti Advokatuuri ja Tartu Ülikooli esindaja. Koolitusnõukogu kinnitab oma kodukorra ja valib esimehe. Koolitusnõukogu teenindab Riigikohus.“;

- paragrahvi 44 täiendatakse lg-tega 1¹ ja 1² järgmises sõnastuses:

„(1¹) Nõukogu kohtunikest liikmed valib kohtunike täiskogu. Koolitusnõukogu liikmeks valitakse igast kohtuastmest üks tsiviilvaldkonna, üks süüteovaldkonna ja üks halduskohtunik.

(1²) Nõukogu töös võib sõnaõigusega osaleda valdkonna eest vastutava ministri esindaja.“